

התאספו כל החכמים לקבל את פני רבי יעקב ענתבי ויצאו לקראתו. ירד הרב אג"ן מחמורו והתחבקו באהבה וידידות. פשט הרב אג"ן את מצנפת הראשון לצינן ההדורה להלבישה בראשו של רבי יעקב ענתבי. השתחוה לפניו ואמר לו בלשון התלמוד: "אתה שעמדת ביסורים ולא נתפתת ... ראוי אתה להתעטר בכבוד!"

רבי יעקב העניו לא הסכים בשום אופן ללבושה ואמר: "חס וחלילה, די לי, עמי היתה מצנפת כהונת הרב הראשי בדמשק ושלחתי-הויתרתי עליה. ברוך ה' יצאתי ידי חובתי עם הרבנות והציבור. נכנסתי בשלום ויצאתי בשלום."

באתי הנה לעבוד את ה' בישוב הדעת ובישוב טוב בהשקט ובטח. אכלתי, לקיתי ושילמתי, גבר עלי חסדו לבוא לירושלים." (עפ"י "לקדושים אשר בארץ")

"ויקח יעקב אבן וירימה מצבה". (ל"א מ"ה)

היה היה איש טהור ועובד ה', גדול בתורה, רבה של יהדות לבנון, מחולל עולם התשובה בבת ים, הקים מבצר של תורה, חסד ועזרה לזולת, הגאון הצדיק רבי יעקב עטיה. היה ענו בתכלית, כמה מתאים: היה חותם במכתביו את שמו ומוסיף את המילים "עפר יעקב".

על מצבת קברו בהר המנוחות שבירושלים נחקק נוסח בלתי נתפס:

על פי צוואתו

מ"ק

נבזה וחדל אישים --- עני ורש במצוות ובמעשים

יעקב עטיה בן רפאל ופרידה ז"ל

נ.ל.ב.ע. ליל שבת קודש ויצא יעקב, י בכסלו תשע"ז

"וירא והנה באר בשדה". (כ"ט א' ועיין מהר"ל)

בירושלים של פעם ערכו את החופה ליד בור המים. את טעם המנהג ביאר מרן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך שזהו משום שהמים הנמצאים בבור אין בהם שום פעולה ומלאכה שנעשתה בידי אדם, אלא ירדו מים מן השמים ומילאו את הבור, להבדיל ממי ברז שכבר נגעה בהם יד אדם, בשאיבה וכדומה, כך גם שידוכים זהו ענין שכולו מן השמים.

ואף שכל דבר הינו מן השמים, מכל מקום בשידוכים רואים כולם בחוש שהכל בהשגחה פרטית! (מבכשי תורה" סיון תשנ"ה)

רבותינו הגאונים רבי יוסף שלום אלישיב ויבלט"א רבי חיים קניבסקי הזכירו סגולה מיוחדת לשידוך - ללכת ולהתפלל על שידוך ליד באר מים. וכדברי המדרש - 'שלשה מצאו את זיווגם ליד באר' - אזי יש בדבר חזקה. (שמו"ר פ"א ועיין "עלי באר")

אמר יעקב: 'אטמין עצמי מעשו במקום תורה, התורה מגנת ומצלת'. הלך ונטמן בבית מדרשו של עבר. חזר על כל התורה שלמד מאבותיו ואת שלמד משם אבי זקנו, וכן הוסיף לקח הרבה שמסר לו עבר, מכל אשר קיבל מנח והוא ממתושלח עד אדם הראשון. (ס' הפרשיות)

הגאון שנטמן בישיבה

כחודשיים לאחר חתונת העילוי המופלא רבי אהרן יהושע צוקר היה לו חום גבוה ובכל זאת הלך לישיבה-ישיבת פוניבז', כיון שהוא לא רצה להפסיד את שיעורו של מרן ראש הישיבה, הגאון רבי אלעזר מנחם שר. אשתו שדאגה לבריאותו פנתה למרן הרב שך שיוורה לבעלה לשמור על עצמו.

מיד כתב מרן מכתב, וזה לשון המכתב:

"יום ב' ויקהל תשל"ו, ידידי היקר שיחי', אין ספק שהמצוה ונשמרתם מאד לנפשותיכם היא מצוה כשאר כל המצוות, ומחוייבין לשמור על הבריאות, ובכלל לא מרויחים מזה כלל. כי אם לא נזהרים בפרט כשיש חום, נמשך יותר מה שמצווננים. על כן אבקשך מאד לא להסתובב בחוץ ולנוח בבית, עד שיעבור הכל, ומילי דעלמא הלא מחוייבים לשמוע בקול האישה.

ואשאר בברכה בבריאות גופא, אלעזר מנחם מן שך". עד כאן לשון המכתב.

מפי בנו הג"ר יוסף שמעתי: "אאמו"ר שליט"א תמה בזה טובא, איך אפשר לומר שלא ללכת לישיבה זה מילי דעלמא... גם ציין שחידוש הוא שמרן פסק שצריך לשמוע לאישה במילי דעלמא, הלא אלו שני לשונות בגמרא ('איתתך גוצא' ב"מ נ"ט).

למעשה מכיון שאבי מורי לא רצה לעבור על דברי מרן, וגם לא רצה להמנע מללכת לישיבה, לכן מאז ואילך לא מדד יותר חום". ("נר לשולחן שבת")

וּיצֵא יַעֲקֹב מֵחָרֶן וַיֵּלֶךְ אֶרְצָה...'

ויחלום והנה --- הנה יעקב אבינו בא...

אחרי עלילת דמשק, עם שחרורו מהכלא והצלתו החליט הגאון רבי יעקב ענתבי לעלות לארץ ישראל, לחיות את שארית חייו בקדושה וטהרה. בהגיעו לירושלים נתקבל רבי יעקב בכבוד מלכים על ידי ה"ראשון לצינן", הגאון רבי אברהם חיים גאגין שיצא את העיר ועימו חכמי קרתא דירושלם לקבל את פניו.

וזה סיפור קבלת הפנים המיוחדת: הראשון לצינן הרב אג"ן חלם "יעקב אבינו בא לירושלים ואתה שוכב על מיטתך?!" לא ידע הראשון לצינן מה החלום ומה פתרונו...

בבואו לישיבה, השכם בבוקר סיפר זאת לחכמים. ענה לו אחד מחכמי הישיבה: "זה פתרונו של חלומך, שמעתי שהרב החסיד הקדוש רבי יעקב ענתבי שנתייסר ביסורים קשים ומרים בעלילת הדם בדמשק עומד כעת לבוא לירושלים".

"ב כסלו הינו תאריך חשוב בתולדות ירושלים"

"בליל ג' י"ב בכסלו נעקר הרשע בן פרוך מושל ירושלים, וכל אנשיו מעיר אלוקינו, לא נותר אחד". סבל נורא סבלו בני ירושלים מאותו עריץ, מיסים, עינויים, רעב, תפיסה בכלא ועוד. השנים שקדמו לשלטונו של מוחמד בן פרוך היו שנות פריחה ושגשוג לירושלים - "מדי יום עלו יהודים להשתכן בה, היינו יושבים בה לבטח, ורבים קנו בתים ושדות, ובנו חרבות". גם השל"ה הקדוש עלה לירושלים, ובאיגרתו לבניו כתב: "לכל אשר חשקה נפשו לגור בארץ הקדושה, ידור בירושלים... כי שם לא חסר דבר, והעיר מוקפת חומה, ובה למעלה מחמש מאות משפחות, ואנחנו חושבים כל זה לסימן גאולה". השל"ה קיווה שהישוב יגדל ויהיה "קהל גדול במאד מאד".

אולם כגודל התקווה היה גודל האכזבה, עליה זו עוררה את תאוות הבצע של הערבים, ובשנת תפ"ה 1625 קנה מוחמד בן פרוך, בדואי רודף בצע משכם את משרת הפחה בירושלים. ימי שלטונו היו מהימים הקודרים ביותר שידעה העיר!

עוברים ושבים היו נתפסים, מוכים ונכלאים, עד שישלמו קנס. "והיו מביאים את העשירים כפותים, מייסרים אותם ולוקחים ממונם, והתבטלו בעוונותינו הישיבות ובתי הדין, ולא היו מתפללים בבית הכנסת כי אם עניים מועטים בראה ופחד... פרנסי העיר חדלו מלהראות בשוק והתחבאו בביתם..."

מדי זמן הוטלו עליהם מיסים כבדים, מנהיגי הקהילה ובראשם השל"ה נחבשו בבית הסוהר. בלית ברירה, כדי לפדות עצמם מיסורים ועינויים נאלצו היהודים ללוות חמישים אלף גרושים, סכום עצום, בריבית קצוצה של עשרת אלפים גרושים לשנה... אחרי שיחרורם מהכלא, השל"ה וראשי הקהל שמו נפשם בכפם, וברחו לצפת, כי כשל כוחם ויראו מאד לנפשם.

בן פרוך נעל את כל שערי העיר, ושם שומרים מסביב, איתן היה רצונו להוציא מכל היהודים את כספם, עד הפרוטה האחרונה. "יסור יסורנו בכבלי ברזל ובמכות משונות. קצת מתושבי העיר סיכנו נפשם והשליכו עצמם מהחומות, והיתה נפשם לשלל".

בצורת פקדה את הארץ, הפלחים הסתירו את התבואה, וסרבו למוכרה לתושבי ירושלים, מתוך חשש סביר שבן פרוך יגזול את כספם. או אז השתלט בן פרוך על מגדל דוד בו אוכסנה התבואה, גזל את המזון שהיה שמור בו ומכרו במחיר מופקע. כיבוש המבצר היה אות ברור למרידה. מגדל דוד היה מרכז וסמל לשלטון התורכי, בו גם חנו חייליו. פחה דמשק ציווה עליו לעזוב מיד את מגדל דוד, אך בן פרוך התעלם ממנו...

עד שהלכו הגאונים רבי שמואל בן סיד ורבי שמואל טרידאולה, והזקן הנכבד ר' חיים שיריז - "אשר הפליאו לעשות עם חכמי וגבירי קושטא, וילשינו את בן פרוך למלך, ישלם ה' פעלם".

במשך שנות שלטונו הקצרות הצליח עריץ זה לא רק להציג את הישוב היהודי ככלי ריק, אלא גם לשעבדו לדורות הבאים.

מכאן ואילך שלוחי ירושלים הופכים למוסד קבוע, השליחים יצאו דחופים זה אחר זה... ושליחותם לא מיועדת לתמיכה עניים ובתלמידי חכמים, אלא לעצם קיום הישוב בירושלים, לתשלום החובות העצומים, כלומר לפדיון יהודי ירושלים מדי נושיהם - "הם מלאים חובות כרימון וראויים לרחמים..."

שלוחים רבים יצאו לגולה, לעיתים אף שלחו חתן תוך חודש לנישואיו - "אלצנו ההכרה, והוצאנו חתן מחדרו"... בני ירושלים ידעו שהם מגזימים בריבוי השלוחים ומכבידים על אחיהם, אך לא היתה להם כל ברירה, והתנצלו על כך באיגרותיהם.

בקהילות אירופה היו שטענו נגדם: "יותר טוב היה לברוח מירושלים, מלהכנס לחובות עצומים כאלה".

בעשרה נימוקים, דוחה טענות אלו אחד מחכמי ירושלים, בספרו "חרבות ירושלים":

למעשה לא היה שייך לברוח, ואם היו בורחים רק העניים והחולים היו נשארים, והצורך היה מענם באכזריות. בריחת היהודים היתה גורמת לחילול ה' בעיני הנוצרים, ועוד, ועוד.

הטעם האחרון: ה' ניסה אותנו כמצרף ומטהר כסף באש הצרות שעברו עלינו, להקל חבלי משיח, ואם חלילה לא היינו עומדים בנסיון... ("חרבות ירושלים", "שלוחי א", "איגרת השל"ה, ספרי העיתים)

שאלות הלכתיות רבות התעוררו באותם הימים, נביא מקצתם:

בתחילה בן פרוך ציווה לגרש את כל היהודים מירושלים, ולהשאיר בה רק ארבעים משפחות. שיחזוהו והתרצה לבטל את הגזירה. אחר כך כשתם הכסף... תבע בן פרוך שכל מי שבא לדור בירושלים יעזוב אחרי שלש שנים, ושיחזוהו, ושוב אמר, שכל מי שבא מזה עשר שנים, ושוב נתפשר והסתלקה הגזירה. נשאלה השאלה, על מי מתושבי העיר מוטל להשתתף בפרעון? פסקו המהרי"ט ומהר"י זאבי: עול הווצאה לא חל רק על העולים החדשים לירושלים, אלא על קהל ירושלים כולו.

כיון שכל העילה של המושל רק בשל הממון, ראוי לכולם להשתתף, דברור שאין כוונתו שבאמת יעזבו את ירושלים, כי מה הנאה יש לו בזה, רק תואנה מבקש, ידע כי ראשי הקהל יאספו כסף ויתפשרו איתו. (שו"ת מהרי"ט ח"ב חו"מ ס', "תורת ישראל" ועיי"ש)

הגאון רבי אליעזר בן ארחא, "ראש רבני חברון" כתב פסק מפורט, בו סידר טענות לטובת בתו היתומה של השל"ה, כנגד פרנסי הקהילה האשכנזית שהחזיקו בידם את כספי השל"ה ולא רצו לתיתם לבתו.

טענתם היתה שהם ביקשוהו מתחילה לברוח מהעיר, אחר כך התרו בו שלא יצא מביתו, ופדוהו ממאסרו, והוסיפו כי השל"ה מחל להם על השטר שעשה עליהם "שהם חייבים להצילו מכל צרה וצוקה, ולפדותו מכל נזק שיבוא אליו". בתשובתו האריך להוציא דין יתומת הרב לאורה!

(שו"ת רבי אליעזר בן ארחא ה')

השבת יחול יום הזכרון לגאון הדורות רבי שלמה לוריא, המהרש"ל מלובלין, י"ב כסלו של"ד. הרמ"א כותב עליו: "גלוי וידוע שאין בדורו כמוותו, לבו כלב ארי, עוקר הרים בפלפולו וסיני בהוראתו, ראוי לסמוך עליו כמשה מפי הגבורה... העמיד תלמידים הרבה" - תלמידיו היו גאוני עולם: מטה משה, סמ"ע, כלי יקר, רבי אליהו בעל שם מחלם, הלבוש, רבי חיים אחי המהר"ל, חכמת מנוח, משאת בנימין ואביו של השל"ה

"לא יעשה כן במקומנו!" (כ"ט כ"ו)

מתלמידיו של לבן

נשאלתי מהחכם רבי שלמה הרופא אשר באמונתו יחיה חולי ישראל, אודות אחות אשתו שהשתדכה לבחור אברהם בראונשוויג, ועתה עבר עליו רוח סרה ובא עליה בטענות שנתן לה סבלונות - ארבעה זהובים אדומים לשם קידושין.

השאלה הובאה לפני דיני קראקא בראש הרמ"א ודנו בטענותיו ופקפקו ומשכו ידיהם מלדון מפני רוב ענוונותם ודחווה, עד שהוכרחו לשאול איש כמוני רחוק מהם במעלה ובזמן...!

המהרש"ל השיב בתקיפות, שאם היה מעשה סבלונות במקומו היה מתיר להדיא, אפילו היה צווח ואומר שנתנם לשם קידושין. ולמעשה מותרת להנשא אפילו לקרוביו. אכן הוא אסור בקרובותיה, הלא אסר אותה על עצמו. ומכל מקום מותר לו לישא אחרת, ואין עליו חרם דרבינו גרשום, שהרי אין העיכוב ממנו ולא תיקן רבינו גרשום שיתבטל האדם מפריה ורביה.

ואם נראה לאלופים להחמיר ולעונשו, בעבור שרצה להוציא לעז על בת ישראל ולפוגמה ולביישה, כדי לנקום בה, הרשות בידם - רק שיראו מי סרח על מי ובשל מי המעל.

(שו"ת מהרש"ל כ"א)

"שלום, שלום לכם בית דין של מעלה... גוזרני עליכם בכח התורה שתחזירו לי את האברך הזה... שלמה לוריא..."

את המעשה הנודע עם תלמידו של המהרש"ל שהבטיח בתקיעת כף לאשתו שלא ינשא אחרי מותה, ונשא אישה על פי ציוויו של רבו ונפטר, וציווה המהרש"ל לקוברו עם הפתק הנזכר ושלא יכסוהו בעפר וקם לתחיה!!! ולבסוף גזר על שר שכחה שישכיח את המעשה!!! היה הגאון רבי מאיר שפירא מספר לתלמידיו בשיבת יח"ל מדי זמן להראות כח חכמים ותוקפם, וציין שזה מעורר ליראת שמים - והוסיף שהוא קרא בעצמו את המעשה בפנקס ה"חברא קדישא" לובלין. ("נר" מהרה"ח י"מ הלפרן, מגזע המהרש"ל)